

Jebkas, kas būvēts Latvijā, ir mūsu arhitektūras identitāte

■ KĀPĒC VIDZEMĒ TIK IECIENĪTI ČETRSLĪPJU JUMTI. Ne jau tāpēc, ka skaisti izskatās, teicami iederas mūsu paugurainajā ainavā. Tam pamatā ir racionāls aprēķins. Četrslīpju jumts ļauj ietaupīt kokmateriālu uz šiem gala zelmiņiem, tas bijis muižu rīkojums.

Foto: piebalgasmuzeji.lv

Latvisko meklējot

Sarunās ar arhitektu Ervīnu Kraukli un restauratoru Jāni Tolpežņikovu centos noskaidrot, kur arhitektūrā iespējams ieraudzīt latvisko identitāti, cik daudz varam runāt par tradīcijām. Vispirms gan gribu citēt arhitekta Austrā Mailiša savulaik teikto, ka identitātes meklējumi ļoti svarīgi, lai cilvēkos radītu piederības sajūtu un viņi vēlētos identificēties ar savu pilsētu: "Esam ziemeļu zeme, un arī arhitektūrā parādās mūsu vēsture, tradīcijas, domāšana."

Ar J. Tolpežņikovu un E. Kraukli secinām, ka arhitektūra ir tā identitātes sastāvdaļa, kas, iespējams, vislabāk atspoguļo mūsu tautas vēsturi, tās virzību, attīstību.

"Ir pareizi skatīties uz arhitektūru kā mūsu identitātes sastāvdaļu, nemeklējot, cik tā latviska," saka J. Tolpežņikovs. "Tā liecina par mūsu vēsturi, mēs tajā esam veidojušies, tā jāuztver kā daļa no identitātes. Protams, paliek jautājums, vai tā ir izteikti latviska? Drīzāk jau nē. Taču tas nav būtiskākais, jo mēs to vienalga uztveram kā savējo. Paskatoties uz koka apbūvi laukos, pilsētā, taču sakām, tas ir tik latviski. To pašu var teikt arī par mūra ēkām, piemēram, Sv. Jāņa baznīcu Cēsīs, kas atdzimst. Tā nav latviska arhitektūra, bet par šo ēku taču sakām, kā tā ir mūsējā, tā ir neatņemama pilsētas, cēsnieku identitātes daļa. Arī viduslaiku pili, lai arī tā bija citu saimnieku celta, uztveram par savas vēstures, identitātes sastāvdaļu. To rādām bērniem, stāstām par senču dzīvi, lai gan pilnīgi skaidrs, ka ne baznīcas, ne pils būvētāji, zīmētāji nedomāja par latvisko identitāti, bet idejas, visticamāk, smēlās tā brīža pasaules tendencēs, būvniecības paņēmienos."

E. Krauklis vien piebilst, ka arhitektūra pilnīgi noteikti ir mūsu identitātes sastāvdaļa, bet tajā

UZZIŅAI

Latvijas Arhitektūra ir neatņemama nacionālās identitātes daļa un būtiska nācijai un visas Ziemeļeiropas kultūras sastāvdaļa, teikts Latvijas Kultūras ministrijas mājaslapā, sadaļā "Arhitektūra", un definēts, ka arhitektūra ir cilvēka dzīves telpu veidojoša radošās industrijas nozare, kas ietver telpiskās vides mākslinieciskos, funkcionālos, tehnoloģiskos, sociālos, ekonomiskos un ekoloģiskos aspektus plašā mērogā – no pilsētībūvniecības un teritorijas plānošanas līdz atsevišķām ēkām un to ārējam un iekšējam izveidojumam, labiekārtojuma un aprīkojumam. Latvijas arhitektūru raksturo augsta interjera dizaina kultūra un tradīcijas.

vienmēr bijušas un būs daudz dažādu ietekmju: "Caur arhitektūru nolasāma visa vēsture, vides identitāte. Vācijas ietekme tajā ļoti jūtama, jo ilgu laiku esam atradušies vācu kultūras telpā, tas atstājis pēdas arhitektūrā, ko tagad saucam par savu, latvisko."

Vācu muižnieku ieteikumi

Arhitekts Artis Zvirgzdiņš kādā diskusijā norādījis, ka identitāte ietver divus aspektus: viens ir tas, uz ko tiecamies, kādi gribētu būt, kādu priekšstatu paši par sevi konstruējam, kādu arhitektūru sev apkārt gribētu redzēt. Bet otrs, varbūt pat vairāk noteicošs, ir tas, kas un kādi esam īstenībā, kāda ir mūsu telpiskā vide, dzīves telpa. Latvijas arhitektūras identitāte ir jebkas, kas būvēts Latvijā, gan "labais", gan "sliktais".

Arhitektūra ir konkrētā laika nospiedums, ko, gadiem ejot, uztveram par savu identitāti. Runājot par arhitektūru, ko varam vērot vēl saglabājušajās koka apbūvē laukos, E. Krauklis skaidro, ka lielu iespaidu atstājuši muižas noteikumi, uz kādiem mājas izrentēja saimniekiem. Arī tā laika būv-

kalpo.

Tas ir jautājums, cik šajās mums tik tuvajās arhitektūras formās ir mūsu senču izpratnes un vēlmes, cik tā laika vācu būvniecības ietekme."

Normatīvu uzspiesta identitāte

Ja liekam vienādības zīmi starp arhitektūru un identitāti, tad to nav vērts meklēt kādās nacionālās formās un klišējās. Arhitektūrai pēc iespējas labāk jāatbilst saviem uzdevumiem, jārespektē vieta, tostarp ģeogrāfiskie, klimatiskie apstākļi, jāiekļaujas laika kontekstā un jārada vērtīgs piensums sabiedrībai. Diemžēl arī jāpiebilst, ka arhitektūra vienmēr bijusi cieši saistīta ar valsts oficiālo varu, un padomju okupācijas laikā šī saikne bija īpaši cieša. No varas neatkarīga arhitektūras darbība nebija iespējama, tikai valsts noteica pasūtījumus, materiālu piegādi un pat būvniecībai nepieciešamo darbaspēku, bija standarts, kas jāievēro.

Runājot par okupācijas laiku, E. Krauklis min dažus gadus pēc Staļina nāves, kad iestājās tā sauktais atkusnis. No 1955. līdz 1958. gadam tika izdots daudz grāmatu par mājturību, par mājām, to, kā tās iekārtot. Tostarp grāmata "Latviešu zemnieku māju arhitektūra", kas izdota 1958. gadā, kurā, par spīti obligātajam kolhoznieciskumam, skaidri redzama saikne ar 30. gados Latvijas valsts finansēto jaunsaimnieku māju projektiem.

"Kaut šo dažu gadu laikā daudz tika paveikts arī arhitektūrā, tās iznīcināšana bija sākusies jau 50. gadu sākumā, kad likvidēja Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultāti, nobīdot malā visas Latvijas laika pasniezdzejus. Caur to ļoti cieta arī mūsu identitātes daļa, jo pie varas esošajiem spēkiem bija svarīgi iznīcināt arī šo aspektu, tāpat kā tika nīcinātas arī citas izpausmes. Bija jādara viss, ko partija liek. Tev būs dzīvot nevis viensētā, bet ciemā un dzīvot tādā mājā, kādu no Maskavas ieteiksim, nevis kādā pats gribētu," saka E. Krauklis.

Lai kā mums patiktu vai nepatiktu 70. un 80. gados celtie ciematu un kolhozu centri, tajos jūtama modernisma arhitektūras skaidrība, kaut arī apstākļu iezīmēta, ierobežojošo normatīvu uzspiesta. To gadu identitāte.

E. Krauklis kā uzskatāmu tā laika piemēru Cēsīs min tā dēvēto Zagļu ciemu, kas ir daļa no pilsētas identitātes: "Tur bija spēkā dažādi ierobežojumi: zemes gabala lielums, ēkas platība, bija tipveida projekti. Un tāds šis ciemats saglabājies. Tur valda savi noteikumi, kas satur šo vidi, tā izskatās pavisam citādi nekā, teiksim, Lauciņi, kas bija pirmskara Latvijas strādnieku privātmāju rajons. Bet patiesībā, ja skatāmies uz pēckara Vāciju, arī tur nekā ļoti atšķirīga nav, arī tur centās būvēt no tā, kas pieejams tajā teritorijā, kurā dzīvo. Tā ir tā laika visas Eiropas identitāte."

Viņš arī piebilst, ka patiesībā joprojām nespējam no tā laika ietekmes atgūties un daļā sabiedrības ir iznīdēta nestandarta domāšana. Katrā pilsētā, novadā atrodamas pēdas, ko atstājis laiks, pie varas esošie politiskie spēki, un šīs pēdas parāda, kā lauza, mainīta mūsu identitāte. Katra arhitektūra atspoguļo laikmeta garu. Pēc E. Kraukļa teiktā, tas, kas šobrīd notiek Latvijā būvniecībā, ar kartējiem, korupcijas skandāliem, neizprotami augošām būvniecības izmaksām, raksturo šī laika būvniecības identitāti.

Identitātes saglabāšana

Taču joma, kurā mūsdienu arhitekti ieguvuši vēra ņemamu pieredzi un attīstījuši augstu meistarību, ir nevis jaunbūves, bet tas, kas saistīts ar vēsturisko mantojumu. Tie ir dažādi restaurācijas, atjaunošanas un pārbūvju projekti.

Restaurators J. Tolpežņikovs norāda, ka ēku pašreizējais stāvoklis liecina, cik liela ir mūsu rocība, cik esam gatavi rūpēties par savu identitātes daļu, cik tā mums katram svarīga.

"Tie, kuri interesējas par identitātes šķautni, saprot, cik svarīgi saglabāt šo vēstures daļu. Bet viņu nav daudz. Ko ar tiem, kuri to neizprot? Jāiet soli pa solim, meklējot iespējas, kā likt par to aizdomāties. Tāpēc mums ir biedrība "Cēsu mantojums", kurā par to stāstām, rādām, cerot, ka kāds garāmejot pietās un viņam radīsies interese. Piespiest to nevar, tikai gadu gadiem izglītojot, liekot aizdomāties. Tas arī ir pareizākais risinājums," skaidro restaurators.

E. Krauklis ir pārliecināts, ka mantojuma saglabāšana ir ģeopolitisks jautājums. Vēsturisko ēku, būvniecības paņēmieni studēšana, saglabāšana un uzturēšana atkarīga no tā, kur gribam atrasties, kam gribam piederēt. Kur labi jūtamies, kur ir tā mūsu identitāte.

"Viss balstās izglītībā," skaidro arhitekts. "Savulaik bija svarīgi, ka identitāte jākopj, mums ir brīnišķīgas latviešu sētas, savas pilsētas, mēs ar to lepojamies. Tagad tas daudzliem vairs nešķiet nozīmīgi, galvenais, lai var pietiekami nopelnīt, lai vēders pilns. Tas, protams, arī vajadzīgs, bet ar to viss nebeidzas, vajag ko vairāk. Atzīstu, ka grūti atrast argumentus, lai šādi cilvēki padomātu par ko vairāk, bet tie jāmeklē. Taču ir daudz labu piemēru gan arhitektūras pieminekļu saglabāšanas jomā, gan modernās arhitektūras jomā. Arī Cēsīs ir būves, kas ļoti labi iederas, bet ir arī pretēji piemēri, kur nav skaidrs, kāpēc ēka vispār tapusi." □

Lappusi sagatavojis
JĀNIS GABRĀNS

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds